

Α'. ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

§ 35. Πᾶσα κρίσις, ἐν ᾧ ωρισμένον τι κατηγορούμενον Κ καταφάσκεται ἢ ἀποφάσκεται κατά τινος ἢ ἀπό τινος ωρισμένου ὑποκειμένου Υ, ὁμοιάζεται κατηγορικὴ κρίσις. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τοιαῦται κρίσεις βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἀντιφάσεως, διὰ τοῦτο, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερεῖας αὐτῶν ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τὸν τύπον καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἀρχῆς ταύτης.

§ 36. **Η ἀρχὴ τῆς ταυτότητος** τύπον μὲν ἔχει Α = Α, σημασίαν δέ, ὅτι πᾶν ἀντικείμενον τῆς νοήσεως εἶναι τὸ αὐτὸν μὲ τὸν ἔαυτόν του: 'Ο ἀνθρωπὸς εἶναι ἀνθρωπός· τὸ καλόν εἶναι καλόν· τὸ γίγνεσθαι εἶναι γίγνεσθαι· τὸ μεταβλητὸν μεταβλητόν· τὸ ἀντιφάσκον ἀντιφάσκον· τὸ ἀδύνατον ἀδύνατον. Ἐπομένως, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ως μόνην ἀληθῆ τῶν ἐννοιῶν σύνδεσιν παραδέχεται ἐκείνην, ἐν ᾧ ἡ ὑποκειμένη ἐννοια ὡς ὅτι ἀλλοί κατηγορούμενον ἔχει πλὴν τοῦ ἔαυτοῦ της. 'Απ' ἐναντίας ἐσφαλμένην πᾶσαν ἐννοιῶν σύνδεσιν, ἐν ᾧ τὸ ὑποκείμενον δέχεται διάφορον τοῦ ἔαυτοῦ του κατηγορούμενον, κατὰ τὸν τύπον Υ ἔστι Κ.

§ 37. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν κρίσεις οἵαι αἱ: ὁ ἀργυρός εἶναι λευκός· τινὲς ἀνθρωποι εἶναι μαῦροι· ἡ οἰκία καίεται—Ὥφειλον νὰ λογίζωνται ως ἐσφαλμέναι, καθὸ ἀντιφάσκουσαι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος, τὴν μὴ ἐπιτρέπουσαν νὰ λέγωμεν εἰ μὴ ὅτι ὁ ἀργυρός εἶναι ἀργυρός· τινὲς ἀνθρωποι εἶναι τινες ἀνθρωποι κτλ.

'Ἐν τούτοις ἡ ἀντίφασις αὕτη εἶναι φαινομενικὴ μόνον· καὶ κρίσεις οἵαι αἱ ἀνωτέρω: ὁ ἀργυρός εἶναι λευκὸς κτλ., ἐκφράζουσιν ἀληθείαν. Ἐπειδὴ πᾶσα ὄρθη κατηγορικὴ κρίσις σημαίνει κατά τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐννοιαν αὐτῆς ταυτότητα ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου, Α = Α, καὶ μόνον ἡ κατὰ τύπον ἔκφρασις αὕτης, Υ ἔστι Κ, εἶναι ἀτελής, καθ' ὃσον ἐν τῇ ἔκφράσει ταύτῃ οὐδέποτε σχεδὸν δηλοῦται τὸ ὅλον ἀληθεῖας ὑποκειμενον ἢ τὸ ὅλον ἀληθεῖας κατηγορούμενον τῆς κρίσεως.

Οὕτω: δλέγων δτι δάργυρος εἶναι λευκός, πρῶτον μὲν λέγει, δτι εἶναι λευκὸς οὐχὶ ως πρὸς τὸ βάρος ἢ τὴν θερμοκρασίαν ἢ τὴν πυκνότητα καὶ ως πρὸς τὰ τρία δμοῦ, ἀλλὰ λέγει μόνον δτι δάργυρος εἶναι λευκὸς τὸ χρῶμα. "Επειτα δύμως δὲν ταυτίζει τὸ χρῶμα τοῦ δάργυρου πρὸς οἶον δήποτε λευκόν, ἢ πρὸς τὸ λευκὸν ἐν γένει, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ ἴδιον τῷ δάργυρῳ, καὶ μόνον τῷ δάργυρῳ ἴδιον λευκὸν χρῶμα· λέγει ἐν ἀλλαξι λέξεσιν, δτι τὸ χρῶμα τοῦ δάργυρου εἶται δάργυρόχρον· τοῦθ' δπερ δὲν εἶναι διάφορον τοῦ Α = Α.

§ 38. Ή κρίσις: ἀνθρωποί τινές εἰσι μαῆροι, ἀτελῶς ἐκφερομένη, σημαίνει κυρίως, δτι ἀνθρωποί τινές εἰσι μαῆροι ἀνθρωποί. Καὶ φαίνεται μὲν καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην, δτι τὸ «τινές ἀνθρωποι» καὶ «μαῆροι ἀνθρωποι» εἶναι δύο διάφοροι ἔννοιαι, Υ καὶ Κ, ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον κατ' ἐπίφασιν. Ή ἔννοια «τινές ἀνθρωποι» ἐνταῦθα δὲν σημαίνει οἷους δήποτέ τινας ἀνθρώπους, αὐθαίρετας ἀποχωρισθέντας ἀπὸ τοὺς πάντας ἀνθρώπους, καὶ ὅντας μαῆρους καθ' ὅσον εἰσὶ τινές, ἀλλὰ σημαίνει ἀνθρώπους τινὰς δλῶς διόλου ὠρισμένους, ἴδιαν καὶ ἐνιαίαν ἀποτελοῦντας φυλήν, δηλαδὴ τοὺς Μαύρους. "Ωστε ἡ κρίσις: ἀνθρωποί τινές εἰσι μαῆροι σημαίνει ἀκριβῶς εἰπεῖν: οἱ Μαύροι εἰσι μαῆροι ἢ, ως θὰ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, οἱ Αἰθιοπές εἰσιν αἰθιοπες· ἢ αἰθοπες. Δηλαδὴ αἰθοὶ ὁρᾶσθαι. "Οτι τὸ αἰθὸν ἡ μαῆρον χρῶμα δηλοῖ ἐνταῦθα αὐτὸ τὸ μόγον τοῖς αἰθίοψι προσιδιάζον χρῶμα ἔννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ. "Ωστε καὶ αἱ τοιαῦται κρίσεις σχηματίζονται σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὸν τύπον τῆς ταυτότητος Α = Α.

§ 39. Ἐπίσης ἀπασαὶ αἱ κρίσεις αἱ ἐκφράζουσαι οὐχὶ τὰς ἀείποτε ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν ἔννοιῶν σχέσεις, ἀλλὰ μερικὰ παροδικὰ γεγονότα ως: 'Ο Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τὸν Δαρεῖον· οἱ Πέρσαι ἐγεφύρωσαν τὸν Ἑλλήσποντον· ὁ ταῦρος πίνει κτλ., ἔχουσιν ως ἀληθὲς αὐτῶν ὑποκείμενον οὐχὶ ψιλὴν καὶ μόνην τὴν ἀντιπροσωπεύουσαν αὐτὸ ἔννοιαν, ἀλλὰ πάντοτε ταύτην προσ-

διοριζομένην ὑπὸ πληθύος προσθέτων παραστάσεων, αἵτινες, πότε μὲν ἀποσιωπώμεναι, πότε δὲ καὶ δηλούμεναι, συναποτελοῦσι τὸ καθ' αὐτό, τὸ ἵσον πρὸς τὸ κατηγορούμενον αὐτοῦ ὑποκείμενον. Οὕτως ἐν τῇ χρείᾳ: 'Ηοίκια καίεται, ως ὑποκείμενον τοῦ καίεσθαι νοεῖται οὐχὶ ἡ γενικὴ ἔννοια οἰκία, ἀλλ' ὥρισμένη τις οἰκία, τῇς ὅποιας δὲν δηλοῦνται μὲν αἱ πρὸς τὰς ἄλλας οἰκίας διαφοραί, ἡ ὅποια ὅμως ὅταν παρασταθῇ ως ὑποκείμενον μὲν ὅλας αὐτῆς τὰ χαρακτηριστικά, τὰς ὑφ' ἃς ἐπυρπολήθη καὶ τὰς ἐν αἷς καίεται τώρα περιστάσεις, δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἐν τῷ κατηγορουμένῳ ἄλλως, εἴμην ως κακιομένη οἰκία. 'Επίσης ἐὰν φαντασθῶμεν τὸν ταῦρον, ὅστις πίνει, μὲ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἴδιότητας, τὸ χρῶμα, τὴν στάσιν, τὴν ἔκφρασιν, τὸ μέγεθος, τὴν ἴδιοσυγκρασίαν, τὴν τροφὴν ἣν ἔχει φάγει, τὴν δίψαν ἢ τὴν ὅρεξιν μεθ' ἣς πίνει, τὴν θερμοκρασίαν ἐν ἢ ζῆτι κτλ., θὰ εὔρωμεν, ὅτι εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ταῦρος, ὁ ὅποιος ἐν τῷ κατηγορουμένῳ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄλλως εἰ μὴ ως πίνων ταῦρος. "Αρα καὶ τῶν τοιούτων κρίσεων τὸ κῦρος βασίζεται ἐπὶ τῇς ἀρχῇς τῇς ταυτότητος $A = A$.

§ 40. Τῇς γενικῇς ταύτης ἀρχῇς συγκεκριμέναι καὶ μερικαὶ μόνον ἐφαρμογαὶ εἶναι, ὅτι τὸ ὅλον εἶναι ἵπον πρὸς τὰ ἑαυτοῦ μέρη ὅμοι λαμβανόμενα, καὶ τ' ἀνάπταται. "Οτι πᾶσα ἔννοια εἶναι ἵπον πρὸς τὸ σύνολον τῶν γνωρισμάτων αὐτῆς, νοούμενων κατὰ τὴν οἰκείαν ἐκάστῳ τάξιν κτλ.

§ 41. "Ἄμεσος συνέπεια ἀπὸ τῇς ἀρχῇς τῇς ταυτότητος ἀπορρέουσα εἶναι ἡ λεγομένη **Ἀρχὴ τῇς ἀντιφάσεως**.

Τῇς ἀρχῇς ταύτης ὁ μὲν τύπος εἶναι: Α οὐκ ἔστιν οὐκ Α· ἡ δὲ σημασία, ὅτι τὸ ἐναντιούμενον εἰς τὴν ἀρχὴν τῇς ταυτότητος δὲν ἀληθεύει. 'Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια εἶναι καὶ συγχρόνως δὲν εἶναι τοῦθ' ὅπερ εἶναι. 'Ἐπομένως, ἐὰν κατηγορούμενόν τι καταφάσκεται καθ' ἓνὸς ὑποκειμένου, τὸ αὐτὸς κατηγορούμενον δὲν πρέπει καὶ ν' ἀποφάσκηται συγχρόνως ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου.

§ 42. Αἱ κρίσεις περιέχουσιν ἐν ἔαυταις ἀντίφασιν καὶ εἴναι διὰ τοῦτο ψευδεῖς καὶ ἄκυροι ἐὰν δι' αὐτῶν ἢ κατηγορεῖται κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ἔννοιας τις οὕτε κατὰ τὸ γράμμα οὔτε κατὰ τὴν σημασίαν ἢ αὐτὴ μὲ τὸ ὑποκείμενον, ἢ ἀποφάσκεται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου κατηγορούμενον, τὸ διότιν εἴτε δεδηλωμένως εἴτε καὶ κατ' ἔννοιαν μόνον, εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑποκείμενον.¹ Αντίφασιν ποιεῖ ἐπομένως ὁ ἀποφαίνομενος περὶ ταυτότητος δύο μὴ τῶν αὐτῶν ἔννοιῶν, ἢ ὁ ἴσχυριζόμενος τὴν μὴ ταυτότητα δύο ἔννοιῶν, αἵτινες εἶναι αἱ αὐταί, κατὰ τὴν σημασίαν ἔννοεῖται τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος.

§ 43.² Αμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως ὅσοι δμιλοῦντες ἢ γράφοντες δὲν νοοῦσιν ἀκριβῶς τὰς εἰς τὰς λέξεις ἀντιστοιχούσας ἔννοιας. Οὕτω λέγουσι: Τὰ στρίποδα τοῦ κρεβῆτος· κόκκινο μελάνι· ἐκάθησα δρθιος. Οἱ κατεσπευσμένως ἢ ἐπιπολαίως σκεπτόμενοι: 'Απέθανεν εἰς τὸ ἀγθός τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὁ δεῖνα, ἀνὴρ ἐγγηράσας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους. 'Ενταῦθα κεῖται ὁ δεῖνα, ὅστις ναυαγήσας καὶ πνιγεὶς οὐδέποτ' ἀτενρέθη.—Πρὸ πάντων ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην οἱ ἀγύμναστοι περὶ τὸ λογικῶς σκέπτεσθαι, δσάκις θέλουσι νὰ ἐκφρασθῶσιν ἐπὶ τὸ μεταφορικώτερον: Αἱ ζοφεραὶ τοῦ κακούργου σκέψεις ἐφώτιζον τὰ ἔνοχα αὐτοῦ βήματα κατὰ τὴν ἀσεληγον ἐκείνην νύκτα. "Οπου λείπει η ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἔχει δὲν ἀπομένει εἰς τὸν ιατρὸν παρὰ νὰ βεβαιώσῃ, δτι ὁ ἀσθενής εἴραι τεκρός.—Τέλος περιπίπτουσιν εἰς ἀντιφάσεις, ἐπίτηδες ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, οἱ θέλοντες νὰ κρύψωσι τὴν ἀλήθειαν ἢ νὰ δικαιολογήσωσι τ' ἀδικαιολόγητα: 'Ο ὑπηρέτης διατείνεται μὲν δτι δὲν ἐλησμόνησε τι, ὅπερ ὥφειλε νὰ μὴ λησμονήσῃ, προσθέτει δμως μετά τινας δικαιολογίας, δτι δὲν τὸ ἐρεθυμήθη. 'Αστειευόμενός τις λέγει: Εἴμαι μέγας ἴδιοκτήτης, ἐπειδὴ μόνον τὰ μαύρα ἔκεινα πρόβατα δὲν εἴραι 'δικά μου, ἐνῷ δλα τὰ ἄλλα εἴραι ξέρα. 'Αντιφάσεις εἶναι καὶ ταῦ: Συνταγματικὸν πολίτευμα, ἀτεν ἀτιπροσωπεῖας τοῦ λαοῦ καὶ: Οὐχὶ πόλεμος, ἀλλ' ἐγοπλος ἐπέμβασις ἐν εἰρήνῃ· ως

ώνομάσθη ἡ κατὰ τὸ 1832 πολιορκία καὶ ὄλωσις τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀμβέρσης ὑπὸ τῶν Γάλλων.

§ 44. Αἰκατηγορικαὶ κρίσεις εἶναι ἡ συνθετικαὶ ἀναλυτικαὶ.

Ἀναλυτικαὶ λέγονται ἐκεῖναι αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις, τῶν ὅποιων τὸ κατηγορούμενον, θετικὸν ὅν, ἀποτελεῖ μόνιμον ἢ διαρκὲς γνώρισμα τοῦ βάθους τῆς ἔννοίας τοῦ ὑποκειμένου, ως: ‘Ο ἀδάμας εἶναι κρυσταλλωμένος ἀνθραξ. Τὸ ἥλεκτρον εἶναι ρητίνη ἀπολιθωμένη. Τὰ σώματα εἶναι βαρέα. — Ἡ τῶν ὅποιων τὸ κατηγορούμενον, ἀρνητικὸν ὅν, ἀποκλείει ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ ὑποκειμένου πᾶσαν ἔννοιαν μὴ δυναμένην νὰ νοηθῇ ως οἶον δῆποτ’ αὐτοῦ γνώρισμα. ως: Οἱ γαιάνθρακες δὲν εἶναι λίθοι· αἱ φυσικαὶ δυνάμεις δὲν εἶναι αὐθυπόστατοι· οἱ πλανῆται δὲν εἶναι αὐτόφωτοι.

Συνθετικαὶ ἡ ιστορικαὶ ὄνομάζονται αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις, ἐὰν ἡ ἔννοια τοῦ κατηγορούμενου ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον ως τυχαῖον ἢ παροδικόν, ἢ στιγμιαῖον μόνον γνώρισμα τοῦ βάθους αὐτοῦ, θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς: ως: ‘Ο Ἄγαμέμνων ἔθυσε τὴν Ἰφιγένειαν. ’Αλέξανδρος ὁ μέγας ἐβασίλευσε 12 ἔτη καὶ 8 μῆνας. ’Ο χρόνος χρήματα. ’Η ἀμάξα δὲν ἀνετράπη. — Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων φαίνεται ὅτι μόνον διὰ τῶν συνθετικῶν κρίσεων μανθάνομεν τέοντι καὶ αὐξάνομεν τὰς γνώσεις ἡμῶν· ἐνῷ διὰ τῶν ἀναλυτικῶν ἀποδίδομεν εἰς τὸ ὑποκείμενον ἴδιότητας, οὓς γνωρίζομεν ὅτι εἶχεν ἥδη.

§ 45. Αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις ως πρὸς τὸ ποιὸν τοῦ συνδετικοῦ αὐτῶν εἶναι ἡ καταφατικαὶ ἢ ἀποφατικαὶ ἢ ἀόριστοι. Καὶ καταφατεῖ μὲν λέγονται, ἐὰν τὸ ποιὸν τοῦ συνδετικοῦ αὐτῶν εἶναι θετικόν· ως: Οἱ κρύσταλλοι εἶναι σύνθετα σώματα. Τὰ κοράλλια εἶναι ζωόφυτα· ὁ ὄρδραργυρος εἶναι ρευστὸν μέταλλον.

Ἀποφατεῖ δὲ ἐὰν τὸ ποιὸν τοῦ συνδετικοῦ εἶναι ἀρνητικόν ως: ὁ ὄρείχαλκος δὲν εἶναι μέταλλον· τὸ τυφλοπόντειον δὲν εἶναι τυφλόν. Οἱ διάττοντες ἀστέρες δὲν εἶναι ἀστέρες.

Ἄόριστος ἡ ἀπειροδύναμοι λέγονται αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις, ἐὰν διὰ θετικοῦ συνδετικοῦ κατηγορεῖται κατὰ τοῦ ὑπο-

κειμένου ἀόριστος ή ἀπειροδύναμος ἔννοια, οἵαί εἰσιν αἱ: οὐχ
ὕλη, οὐ θνητὸς κτλ.' Εν τούτοις αἱ οὖτω σχηματιζόμεναι κρίσεις
δὲν εἰμποροῦν νὰ ἔναι κατ' οὐσίαν εἰμὴ ἀποφατικαὶ κρίσεις.

§ 46. 'Ως πρὸς τὸ ποσὸν αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις εἶναι η
γενικαὶ η μερικαὶ η ἀτομικαὶ.

Ατομικαὶ ὄνομαζονται αἱ κρίσεις, ἐὰν τὸ κατηγορούμε-
νον αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς ἐν καὶ μόνον ἀτομον· κατηγορεῖται
δηλαδὴ κατὰ μιᾶς καὶ μόνης ἔννοίας ἀποτελούστης ὁμοταγὴς
μέλος ἐν τῇ σειρᾷ οἴου δήποτε εἴδους, ως: Αὗτη η πρᾶξις εἶναι
ἀξιέπαινος. 'Ο Λεωνίδας ἐνίκησεν ἐν Θερμοπύλαις. 'Ο πρῶτος
τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ἦτο τυφλός. 'Ο Γαλιλαῖος ἐφεῦρε τὴν
χρῆσιν τοῦ ἐκκρεμοῦς. 'Ο Κοπέρνικος ἀνεκάλυψε τὸ ἀληθὲς
πλανητικὸν σύστημα. Αἱ Πάτραι εἶναι ἐμπορικὴ πόλιες.

Μερικαὶ η ἐπὶ μέρους λέγονται, ἐὰν τὸ κατηγορούμε-
νον αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς μέρος μόνον τοῦ πλάτους τῆς ἔννοίας
τοῦ ὑποκειμένου. 'Ως: Μαστοφόρος τινὰ εἶναι ἀναμηρυκώμενα·
ἔνυδρος τινα εἶναι ζωοτόκα. Πλανῆται τινες ἔχουσι πλείονας
τοῦ ἐνὸς δορυφόρους. Φυτός τινα ὀνθοῦσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς μό-
νον. Ζῶα τινα διάγουσι τὸν χειμῶνα ἐν καταστάσει νάρ-
κης. — Τέλος **Γενικαὶ ὄνομαζονται** αἱ κρίσεις, ἐὰν τὸ κα-
τηγορούμενον αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς ἐν ἔκαστον τῶν ὑπὸ τὸ
πλάτος τοῦ ὑποκειμένου ὑπαγομένων εἰδῶν ἀνεξαιρέτως· ως:
Οἱ ἰχθῦς εἶναι ψυχρόαιμοι· πᾶν σῶμα ἀφηνόμενον ἐλεύθερον
πίπτει καθέτως πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς· πᾶσα πρᾶξις τοῦ
προσώπου τούτου εἶναι ἀγαθή.—Τὰς κρίσεις ταύτας ἡδύνατέ
τις νὰ διακρίνῃ ἀπὸ τῶν καθόλου η καθολικῶν κρίσεων: Πάν-
τες οἱ ἀνθρωποι εἶναι θνητοί· πάντα τὰ ἀνθη βραχύβια· πά-
σαι αἱ πρᾶξεις τοῦ προσώπου τούτου εἶναι ἀγαθαὶ — καθ' ὅτι
αἱ τελευταῖαι αὔται ἀποφαίνονται, ὅτι πράγματι ἔκαστοι
εἰς τὸ πλάτος τῶν ἀνωτέρω ὑποκειμένων ὑπαγόμενον ἀτο-
μον: ἀνθρωπος, ἀνθος, πρᾶξις — ἔχει κατηγορούμενον αὐτοῖ
τὴν θνητότητα, τὸ βραχύβιον, τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ δὲν λέγουσ
διατί. Οἱ ἀνθρωποι ἐνδέχεται νὰ ἔναι θνητοὶ διότι δὲν εύ-

ρευη ἀκόμη τὸ μυστήριον τῆς ἀθανασίας· τὰ δὲ ἀνθη βραχύβια, ἔνεκα πολλῶν, ἀσχέτων πρὸς ἄλληλους, κωλυτικῶν τῆς μακροβιότητος αὐτῶν ὅρων, δυναμένων ποτὲ ἵσως ν' ἀρθῶσιν. Αἱ πράξεις τοῦ προσώπου τούτου, ἀγαθαὶ ὑπάρξασαι μέχρι τοῦδε, δυνατὸν ἐν τῷ μέλλοντει ναὶ μὴ ἦναι τοιαῦται. Ἐνῷ αἱ γενικαὶ κρίσεις: 'Ο **ἀνθρωπός** ἔστι θνητὸς οὐ πᾶς ἀνθρωπὸς θνητός, πᾶσα πρᾶξις τοῦ προσώπου τούτου εἶναι ἀγαθή, πᾶν ἀνθροῦ βραχύβιον — **ὑποδηλοῦσιν** ὅτι τὸ κατηγορούμενον ἴσχυει ὅχι μόνον **διὰ πάντα** τὰ πραγματικῶς ὑπάρχοντα εἶδη τοῦ ὑποχειμένου, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα τὰ δυνάμερα νὰ τοηθῶσιν ὡς ὑπάρχοντα οὐ μέλλοντα νὰ ὑπάρξωσι. Καὶ δή, ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι θνητός, ἀτε ἀνθρωπὸς ὡν· τὰ δὲ ἀνθη βραχύβια, ἀτε ἀνθη ὄντα· αἱ πράξεις τούτου τοῦ προσώπου, ὅχι μόνον αἱ μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ αἱ μέλλουσαι θὰ ἦναι ἀγαθαὶ, ὡς ἀπορρέουσαι ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς προσωπικότητος, ἀπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος.

§ 47. Θεωρούμεναι αἱ κρίσεις ὡς πρός τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν αὐτῶν συνδέμα, εἶναι καθόλου οὐ γενικαὶ καταφατικαὶ: Πάντα τὰ γαλεωειδῆ εἶναι κρυψόνυχα· οἱ πλανῆται εἶναι ἀστέρες ἑτερόφωτοι. — **Γερικαὶ** οὐ καθόλου ἀποφατικαὶ: Οὐδεὶς ἰχθὺς ἔχει πνεύμονας· οὐδὲν φυτὸν ζῆ ἀγενεῖ φωτός, ἀέρος καὶ ὕδατος. — **Μερικαὶ** οὐ ἐπὶ μέρους ἀποφατικαὶ: Μέταλλά τινα δὲν τήκονται· ἀνθη τινὰ δὲν εὔωδιάζουν. — **Ἐπὶ μέρους** οὐ μερικαὶ καταφατικαὶ: Μήκυτές τινες εἶναι δηλητηριώδεις πηγαί τινες εἶναι ιαματικαί.

§ 48. Αἱ γενικαὶ κρίσεις εἰναι, κατὰ λογικὴν ἀκριβολογίαν, ὑποθετικαὶ κρίσεις. Διότι θνητότης λ. χ. δὲν προσιδιάζει εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔννοιαν, ἀλλ' εἰς τὸν καθέκαστα ἀνθρωπὸν· οὐχὶ ὁ γενικὸς ἀνθρωπὸς εἶναι θνητός, ἀλλ' ἔκαστον ἀτομον, ἐπειδὴ εἴραι ἀνθρωπὸς. 'Ο γενικὸς ἀρα τύπος τῶν κρίσεων τούτων εἶναι: 'Εὰν Α τι ὑπάγεται, ως καθ' ἔκαστον, εἰς τὸ γενικὸν Υ, τότε τὸ Α τοῦτο εἶναι Κ. 'Εὰν ἀτομόν τι εἶναι ἀνθρωπὸς, τότε τὸ ἀτομον τοῦτο εἶναι θνητόν.

Β'. ΥΠΟΘΕΤΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

§ 49. Τοις προθετικαὶ κρίσεις ὄνομάζονται ἔκειναι, ἐν αἷς ἡ πρὸς ἀλλήλας ἀναφορὰ τῶν ἐννοιῶν δρίζεται συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποχρώντος λόγου.

§ 50. Η Ἀρχὴ τοῦ ἀποχρώντος λόγου εἶναι ἡ δευτέρα θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς διανοήσεως, ἀποφασινομένη ἀρνητικῶς μὲν, ὅτι δὲ ἀνθρώπινος νοῦς ἀποκρούει ως παράλογον τὴν ἀμεσανή σύνδεσιν δύο διαφόρων κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐννοιῶν, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος ($A = A$) οὐδὲν ὑποκείμενον, αὐτὸς καθ' ἑαυτό, εἰμπορεῖ νὰ προσλάβῃ ἴδιότητά τινα μὴ περιεχομένην ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτοῦ, ἢ μὴ ὑπάρξασαν πρότερον ἦδη ἐν αὐτῇ.

Θετικῶς ὅμως ἀποφαίνεται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποχρώντος λόγου, ὅτι εἰς δύο παραστάσεις, Υ καὶ χ, οὕτω πως συνδεδυσμένας, ώστε ἡ μία νὰ προσδιορίζῃ κατὰ τινα τρόπον τὴν ἑτέραν, εἰμπορεῖ νὰ προσιδιάζῃ ἐν κατηγορούμενον Κ, τὸ ὄποιον εἰς οὐδετέραν, οὕτε εἰς τὴν Υ, οὕτε εἰς τὴν χ μόνην καὶ αὐτὴν καθ' ἑκατὴν ἀνήκει. Η μεταξὺ τῶν παραστάσεων Υ καὶ χ σχέσις, δι' ᾧς καθίσταται ἡ προσιδίασις αὐτῇ δυνατή, εἶναι δὲ ἀποχρώντος λόγος τῆς τοῦ Υ καὶ Κ συνδέσεως. Τοῦτο γίνεται καταληπτὸν δι' ἀναλόγου τινὸς συγκεκριμένου παραδείγματος.

Η παράστασις τῆς ἐκπυρσοκροτούσης πυρίτιδος Γ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ συνδεδεμένη, ως συνέπεια ἡ κατηγορούμενον, οὕτε πρὸς τὴν παράστασιν τῆς πυρίτιδος Α, μόνην καὶ αὐτὴν καθ' ἑκατὴν, οὕτε πρὸς μόνην τὴν τῆς θερμότητος Β. Μόνον ὅταν νοηθῇ, ὅτι ὑψηλὴ θερμοκρασία πεπυρακτωμένου τινὸς σώματος ἀντικατέστησε τὴν συνήθη τῆς πυρίτιδος θερμοκρασίαν, συγχρόνως δὲ μὲ τὸ γεγονός τοῦτο (+) νοηθῇ, ὅτι τὰ ἐν τῇ πυρίτιδι συμπεπυκνωμένα στοιχεῖα εἶναι τοιαῦτα, ώστε νὰ διαστέλλωνται βιαίως μεταβαλλόμενα εἰς ἀέρια διὰ τῆς θερμοκρασίας, μόνον τότε προκύπτει ἡ παράστασις οὐχὶ βεβαίως τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως, ἀλλὰ τῆς ἐκπυρσοκροτούσης

πυρίτιδος, σύμφωνα μὲν πρὸς τὸν νόμον τῆς ταυτότητος,
ἄλλ' ὑπὸ τὸν τύπον $A + B = \Gamma$.

§ 51. Τὴν ἀνωτέρω γενικὴν λογικὴν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, ἐπειδὴ πειθόμεθα ὅτι τὸ πολλαπλοῦν καὶ ποικίλον περιεχόμενον παντὸς νοητοῦ ἐν γένει δέν ἀποτελεῖται ἐξ εἰκῇ καὶ ως ἔτυχεν ἐσκορπισμένων, παντελῶς ἀσχέτων στοιχείων· ἄλλ' ὅτι ὑπάρχει μία ἀλήθεια. "Οτι δηλαδὴ ὑφίστανται ἐν τοῖς στοιχείοις τῆς νοήσεως τοι-
αῦταί τινες γενικοῦ κύρους σχέσεις, αἵτινες κάμνουσιν, ὥστε,
ὅσακις αὐγενωθῶσιν ὡρισμένως πρὸς ἄλληλα πλείονά τινα
στοιχεῖα τῆς νοήσεως, ν' ἀποβαίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἵσοδύναμα
πρὸς ἄλλα τῆς νοήσεως στοιχεῖα, κατὰ τὸν σημειώθέντα τύ-
πον $A + B = \Gamma$.

§ 52. Ἐν τίνι ὅμως συνίσταται καθ' ἕκαστην μερικὴν πε-
ρίπτωσιν αἱ σχέσεις ἔκειναι, ἢτοι ποῖος εἶναι ὁ ὡρισμένος
ἀποχρῶν λόγος μιᾶς ὡρισμένης συνδέσεως ὑποκειμένου, ἢ τάξ-
εώς τινος ὑποκειμένων πρὸς τι, ἢ πρὸς τινα τάξιν κατηγο-
ρουμένων, δὲν εἶναι ἔργον τῆς λογικῆς νὰ τὸ ἔξετάζῃ.

Διὰ τοῦτο τὸν λόγον δὲν πρέπει νὰ τὸν συγχέωμεν πρὸς τὴν *aītia*, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποχρῶντος λόγου πρὸς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος ἢ πρὸς ἄλλους γενικοὺς νόμους, ἀναφε-
ρομένους εἰς τὸν ὅλον πραγματικὸν κόσμον ἢ εἰς τάξεις τινὰς γεγονότων. Άλλεα λ. χ. εἶναι ἡ δύναμις ἡ παράγοντα
πραγματικόν τι, μὴ ὑπάρχον πρότερον. Ἐνῷ λόγος εἶναι πάντοτε κυρία τις ἀλήθεια, ἔνεκεν τοῦ κύρους τῆς ὅποιας συμβαίνει, ὥστε αὗτη ἡ αἰτία νὰ παράγῃ τοῦτο καὶ οὐχὶ ἔκεινο τὸ ἀποτέλεσμα· ἄλλ' ἔνεκα τοῦ κύρους τῆς ὅποιας συμβαίνει ὥστε, καὶ ὅπου πραγματικὰ γεγονότα δὲν ὑπάρχουσιν, ως λ. χ. ἐν τῇ μαθηματικῇ, ἡ σύνδεσις τῶν περιεχομένων δύο ἔννοιῶν νὰ ἔξαρταται ως πρὸς τὸ κύρος αὐτῆς ἀχρόκως ἀπὸ τῆς συνδέσεως δύο ἄλλων.

§ 53. Ἡ γενικὴ, καθαρῶς λογικὴ, καὶ ἀπὸ πάσης μερικῆς ἐφαρμογῆς ἀνεπηρέαστος ἔκεινη ἀλήθεια, καθ' ḥην δέδοται

τοῖς ἀνθρώποις νὰ κρίνωσιν ἀν μία πρότασις πρέπει ή δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ως συνέπεια μιᾶς ἄλλης, ἔγκειται ἐν τῇ θεολογίᾳ στάτη ἀρχῇ τῇ ἀποφασινομένῃ ὅτι: πᾶν τὸ ἐπὶ μέρους δύναμιζεται συμφώνως πρὸς τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν. Δηλαδὴ πᾶσα μερικὴ περίπτωσις γεγονότος τινὸς καροϊζεται ἀγαγκαίως κατὰ τὸν κύμον τῆς γενικῆς αὐτοῦ περιπτώσεως· τοῦθ' δπερ εἶναι καθ' αὐτὸ σημασία τῆς ἐν § 34 ἀρχῆς τῆς διανοήσεως, καθ' ἣν: *Tὸ κατὰ πάντων κατηγορούμενον, κατηγορεῖται καὶ κατά τινων καὶ καθ' ἑρδὲς ἐξ αὐτῶν· τὸ κατὰ μηδέκων κατηγορούμενον δὲν κατηγορεῖται οὔτε κατά τινων οὔτε καθ' ἑρδὲς ἐξ αὐτῶν.* "Ανευ τοῦ λογικοῦ τούτου ἀξιώματος, θὰ μᾶς ἡτο ἀδύνατον νὰ συνιατίσωμεν ἐκ δεδομένων ἀληθειῶν νέας μὴ δεδομένας.

Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀξιώματος τούτου ἐκφράζουσιν, ως εἰδομεν ἐν σελ. 25, αἱ γενικαὶ κρίσεις: ὁ ἀνθρωπός ἐστι θνητὸς ή πᾶς ἀνθρωπὸς θνητός, αἵτινες εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὴν ὑποθετικήν: "Εάν τις ὑπάγεται εἰς τὸ γένος ἀνθρωπὸς, τότε ὁ τις οὗτος (διὰ τὸν λόγον ὅτι ὑπάγεται εἰς τὸ γένος τοῦτο) εἶναι θνητός, ἀνεξαρτήτως πρὸς πάσας τὰς περιστάσεις, ἐν αἷς ὑπῆρξεν, ὑπάρχει ή μέλλει νὰ ὑπάρξῃ ως πραγματικὸς ἀνθρωπός.

§ 54. 'Ο γενικὸς τύπος τῶν ὑποθετικῶν κρίσεων ὑφ' ὃν αὐταὶ συνήθως παριστῶνται εἶναι:

Εἰ ἐστιν Υ, ἔστιν (οὐκ ἐστι) Κ.

Σημασία δ' αὐτοῦ, ὅτι: τεθέντος τοῦ Υ, τίθεται ή δὲν τίθεται τὸ Κ.—Τὸ Υ ἐνταῦθα εἶναι ή προηγουμένη ἐν τῇ διανοήσει ἡμῶν ἔννοια· διὰ τοῦτο ὄνομαζεται καὶ πρῶτον ή ἡγούμενον. Τὸ Κ εἶναι ή ἔννοια ή ἀκολουθοῦσα ή μὴ μετὰ τὴν νόησιν τῆς Υ, διὰ τοῦτο καὶ λέγεται ὕστερον ή ἐπόμενον. Η διὰ τοῦ εἴ ή ἔὰν γιγνομένη θέσις τοῦ ἡγουμένου λέγεται ὑπόθεσις· ή μετὰ ταύτην ἐπιφορὰ τοῦ ἐπομένου θέσεως. Συναρμότερα δὲ ταῦτα συνημμένος λόγος.

§ 55. 'Ἐπι τίνος ἀποχρώντος λόγου βασίζεται ή καταφατικὴ ή ἀποφατικὴ σύνθεσις τοῦ κατηγορουμένου μὲ τὸ ὑπο-

κείμενον εἶναι διὰ τὴν λογικὴν ἐντελῶς ἀδιάφορον. Καὶ ὑποθετικὰς κρίσεις ἔχομεν ὅχι μόνον ἐὰν τὸ ἡγούμενον καὶ τὸ ἐπόμενον ἔχουσι πρὸς ἄλληλα ως ὁ λόγος καὶ τὸ ἐκ τοῦ λόγου, ἄλλα, καὶ ὅταν τὸ ἐπόμενον ^{ήνας} ὁ λόγος τοῦ ἡγουμένου. Ως: ἐὰν ὁ Παῦλος εἶναι ἀληθῶς πεπαιδευμένος, ἐσπούδασεν ἵκανῶς καὶ μετ' ἐπιστασίας. Ἐὰν αἱ σταφυλαὶ εἶναι γλυκεῖαι, εἶναι ὥριμοι.

Πρὸς τούτοις ^ή μεταξὺ ἡγουμένου καὶ ἐπομένου συνάφεια δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦναι πάντοτε ἐσωτερικὴ ὅπως ἔχωμεν ὑποθετικὰς κρίσεις, ως μαρτυροῦσι τὰ παραδείγματα: 'Ἐὰν οἱ γερανοὶ μεταναστεύουσιν ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν, ἔρχεται τὸ ἕαρ· ἐὰν ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον ἔρχεται χειμών.—'Απ' ἐναντίας δι' ὑποθετικῶν κρίσεων ἐκφράζονται πολλάκις ἀπλαῖ δοξασίαι, η δεισιδαιμονίαι, ως: 'Ἐὰν κάθηνται δέκα καὶ τρεῖς περὶ τὴν αὔτην τράπεζαν, ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν θ' ἀποθάνῃ. 'Ἐάν τις πταρθῇ, σημαίνει δὲ τὸν ἐνεθυμήθησαν.

§ 56. Αἱ ὑποθετικαὶ κρίσεις ως πρὸς τὸ ποιὸν εἶναι η καταφατικαὶ η ἀποφατικαὶ. Καὶ καταφατικαὶ μὲν εἶναι ἐάν, τεθέντος τοῦ ἡγουμένου, τίθεται καὶ τὸ ἐπόμενον ως: 'Ἐὰν ἡ κίνησις εὖρη ἀντίστασιν, μετατρέπεται εἰς θερμότητα. 'Ἐὰν ἡ χιῶν ἀναμιχθῇ μεθ' ἄλατος, τήκεται.—'Αποφατικαὶ δὲ ἐάν, τεθέντος τοῦ ἡγουμένου αἴρεται τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπομένου ως: 'Ἐάν τις εἶναι ἀμελής, δὲν προκόπτει. 'Ἐάν τις πράττει μόνον τὸ καθῆκόν του, οὐδὲν προσκτάται πρὸς ἀνταμοιβὴν δικαίωμα.

§ 57. 'Ως πρὸς τὸ ποιὸν καὶ αἱ ὑποθετικαὶ κρίσεις εἰμιποροῦν νὰ ἦναι η γενεκαὶ η μερικαὶ η ἀτομικαὶ. Καὶ γεικαὶ μὲν εἶναι ἐάν, πάντοτε ὁσάκις τίθεται τὸ ἡγούμενον, τίθεται η δὲν τίθεται τὸ ἐπόμενον, ως: Πάντοτε ἐάν ᔹχομεν ἔχλειψιν ἡλίου, εἶναι νουμηνία. Πάντοτε ἐάν σῶμά τι θερμαίνεται, διαστέλλεται. Πάντοτε ἐάν τις καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου, εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑποστῇ τὴν ποινήν του.—Μερικαὶ δὲ ἐάν, ἐρίστε, τουτέστιν εἰς μερικὰς περιπτώσεις, τίθεμένου τοῦ

ἡγουμέρου, τίθεται ἢ οὐ τὸ ἐπόμενον. Ὡς : 'Ενίστε ἐὰν εἶναι νουμηνία, δὲν ἔχομεν ἔκλειψιν ἡλίου· ἐνίστε ἐὰν ἔχομεν θερμοκρασίαν κατωτέραν τοῦ Θ, τὸ ὄδωρο δὲν πήγυνται. 'Ενίστε, ἐὰν εἶναι ἀνεμος οἱ θαλασσοπόροι εὔπλοοισιν.—'Ατομικαὶ δὲ ἐὰν ἀπαξί, ἦτοι ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει τεθέντος τοῦ ἡγουμέρου, τίθεται ἢ οὐ καὶ τὸ ἐπόμενον· ώς : 'Εν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει, ἐὰν εἶναι νουμηνία, ἔχομεν κεντρικὴν ἢ ὀλικὴν τοῦ ἡλίου ἔκλειψιν. 'Εν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει, ἐάν τις καταδικασθῇ ὑπό τοῦ νόμου, δὲν εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑποστῇ τὴν ποινήν του· 'Εν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει. ἐὰν σῶμα θεσπιανθῆται.

§ 58. Μικταὶ ὑποθετικαὶ κρίσεις ὀνομάζονται ἐκεῖναι, διότι ὅν δηλοῦται, ὅτι ἡ σύνδεσις ἢ μὴ σύνδεσις δύο ἐννοιῶν πρὸς ἀλλήλας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας συνδέσεως ἢ μὴ συνδέσεως δύο ἀλλών ἐννοιῶν.

Αἱ κρίσεις αὗται ὀνομάζονται μικταὶ ἢ κατηγορικαὶ ὅμοι καὶ ὑποθετικαὶ κρίσεις πρὸς διαστολὴν τῶν κατὰ τὸν τύπον: Εἰ ἔστι Υ, ἔστι (οὐκ ἔστι) Κ, διότι γίνονται ἐκ συμπτύξεως καὶ τροπῆς δύο κατηγορικῶν κρίσεων, ώς ἔξθις: Υ ἔστιν Α, ὅπερ ἔστι Β. Κ ἔστι Γ, ὅπερ ἔστι Δ. Ἀντικαθισταμένων τώρα τῶν Υ καὶ Κ διὰ τῶν ἴσοδυνάμων, προκύπτει ἡ κρίσις. Εἰ ἔστι Α, ὅπερ ἔστι Β, ἔστι Γ ὅπερ ἔστι Δ. Τοῦτο ὅμως σημαίνει, ὅτι ἡ σύνδεσις τοῦ Δ πρὸς τὸ Γ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνδέσεως τοῦ Β πρὸς τὸ Α, κατὰ τὸν τύπον :

'Εὰν Α εἶναι Β, τότε Γ εἶναι (δὲν εἶναι) Δ. Ή :
 'Εὰν Α εἶναι Β, τότε ἔπειται (δὲν ἔπειται) ὅτι Γ εἶναι Δ.
 Παρδ. 'Εὰν τὸ θέρος εἶναι αὐχμηρόν, εἶναι οἱ καρποὶ γλυκεῖς.
 'Εὰν αἱ πλευραὶ τετραγώνου τινὸς εἶναι λεπταί, δὲν ἔπειται ὅτι εἶναι λεπταί καὶ αἱ γωνίαι.

Διάφοροι τούτων εἶναι αἱ διπλαῖς ὑποθετικαὶ κρίσεις ώς : Επὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι, ἐὰν ὁ ἀνθρωπός θέλει, δύναται, ἐννοεῖται ὅτι, ἐὰν περιπέσει εἰς τινα πειρασμὸν, δύναται ν' ἀντιστῆσις αὐτόν.